

**СЪВЕТ ПО
ИКОНОМИЧЕСКИ
И ПУБЛИЧНИ
ПОЛИТИКИ**

**ПОЛИТИКИ ЗА УСТОЙЧИВО
ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ.
МЕРКИ ЗА ОВЛАДЯВАНЕ НА
ИНФЛАЦИЯТА И
ЕНЕРГИЙНАТА КРИЗА.**

Автори

Владимир Сиркаров

Михаил Кръстев

Кузман Илиев

Никола Филипов

Редактори:

Владимир Сиркаров

Кузман Илиев

Автори:

Владимир Сиркаров

Кузман Илиев

Михаил Кръстев

Никола Филипов

Коректор:

Наташа Мецова

Copyright © 2022 Съвет по Икономически и Публични Политики

Съветът по икономически и публични политики е изследователска и консултантска мрежа към Института по икономика и политики (УНСС). Съветът събира в един екип доказани икономисти и финансисти, които ще отговарят на въпросите: какви мерки ще извадят икономиката ни от последните места в ЕС, дали правилата, които Парламентът изготвя за бизнеса, са адекватни на съвременната реалност и създават ли необходимата рамка за развитие. Съветът ще работи активно по четири основни направления: икономически изследвания, публична политика, образование, бизнес консултации. Академичната дейност ще се преплита с работа с бизнеса и държавните институции, което ще повиши експертността и доверието на обществото към образованието, бизнес практиките и работата на държавата.

СЪДЪРЖАНИЕ

- ВЪВЕДЕНИЕ /4-5/
- I. СТАБИЛНИТЕ ПАРИ – ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВО
ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ /6-8/
- II. ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА – ОСНОВЕН ФАКТОР ЗА
ИНФЛАЦИОННАТА КРИЗА /8-16/
- III. ПОЛИТИКИ ЗА ОВЛАДЯВАНЕ НА ИНФЛАЦИЯТА /17-21/
- IV. ЕНЕРГИЙНАТА КРИЗА И СРИВЪТ ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА
ДОСТАВКИ /22-27/
- V. МЕРКИ ЗА ОВЛАДЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА КРИЗА /28-37/
- VI. ЕФЕКТИВНОСТ НА ПУБЛИЧНАТА СФЕРА /38-44/
- VII. НИСКА ДАНЪЧНО-ОСИГУРИТЕЛНА ТЕЖЕСТ И ГЪВКАВОСТ
НА ПАЗАРА НА ТРУДА /44-48/
- VIII. СОЦИОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ И АНАЛИЗ НА
ОБЩЕСТВЕНОТО МНЕНИЕ /49-56/
ЗАКЛЮЧЕНИЕ /57-58/
ИЗТОЧНИЦИ /58-62/
ЗА СЪВЕТА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ И ПУБЛИЧНИ ПОЛИТИКИ
И ЗА АВТОРИТЕ НА ДОКЛАДА /63-64/

ВЪВЕДЕНИЕ

По време на икономическа криза цялото обществено внимание се насочва към преодоляване на рецесията и бързото възстановяване на икономиката. Политици, централни банкери, икономисти фокусират всичките си усилия в изготвяне на най-различни по структура и обхват спасителни механизми. Това не е маловажно, но по-важно е идентифицирането на причините, които пораждат кризата. Без отговор на този въпрос ще е много трудно да се намери оптималното лекарство за икономическото оздравяване.

Поглеждайки към финансовата история, може да забележим много прилики между различните кризи през последните 50 години. Основна

причина за балонизирането на отделни сектори и създаването на много грешно насочени инвестиции е прекомерният кредит. Кредитната експанзия е фактор за създаването на много големи дисбаланси в икономиката. Той е генериран основно от манипулирането на паричното предлагане от страна на централните банки, както и от прекомерната намеса на държавата в икономическите отношения.

С изкуствено понижаване на лихвените проценти и увеличаване на паричната база централните банки създават възможност банковият сектор да мултиплицира паричното предлагане чрез депозитния мултипликатор. По този начин за относително кратък период от

време сериозно количество новосъздадени пари може да влезе в обръщение. Това, от своя страна, има пряко влияние върху намаляване на цената на кредитния ресурс и създаване на бум при предлагането и търсенето на ипотечни, корпоративни, потребителски и друг тип кредити.

От инвестиционна гледна точка е ключово да следим внимателно бизнес цикъла в периода на „boom“, защото тогава може да установим кои сектори и отделни компании се развиват устойчиво и при кои фундаментите всъщност стоят на глинен крак. По време на кредитна експанзия се създават предпоставки за неефективно насочване на ресурси и стартиране на много рискови проекти. Причините за тези грешни инвестиционни решения

се крият в манипулирането на лихвените проценти, нереалистичните инфлационни прогнози и изкуствено подтиснатите цени на пазара на държавен и корпоративен дълг.

По този начин нормата на дисконтиране изкуствено се понижава и много инвестиционни проекти излизат на положителна нетна настояща стойност. Това е сигнал за инвеститорите, че инвестицията ще е рентабилна. При влошаване на икономическата конюнктура обаче тези инвестиции много бързо ще се окажат губещи. Икономистът Лудвиг фон Мизес нарича тези инвестиции „malinvestment“ (Mises, 1949). Това са грешно насочени ресурси поради изкуствено понижената цена на кредита и неустойчиво високия ръст на паричното предлагане.

I. СТАБИЛНИТЕ ПАРИ – ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

През последните пет десетилетия има отчетливи емпирични доказателства за разгледаните ефекти от кредитната експанзия. Разхлабването на паричната политика е в основата на тези процеси, а нейното сериозно усилване започва след окончателното преустановяване на златния стандарт. На 15.08.1971 г. президентът Ричард Никсън слага край на паричната система от Брегън Уудс, с което светът навлиза в период на напълно необезпечени (фиат) пари.

По този начин доверието в парите започва да се поддържа изцяло от работата на централните банки. Без да има дори частично покритие на паричните емисии със злато, се създава възможност за много по-

лесна парична експанзия и снабдяване на банковия сектор с неограничена ликвидност. Така потенциалът за кредитен ръст и дългово финансиране на бизнеса и правителствата вече няма естествени възпиращи механизми. Стойността на парите започва стремглаво да се понижава. От 1971 г. до днес американският долар е загубил над 80 % от стойността си.

Един от най-интересните и важни процеси след преустановяване на задължителното златно обезпечение е мащабното преразпределение на стойност. Причината – увеличаване на паричното предлагане и поемането на новите пари в обръщение от определени икономически актьори. Това е т.

нар. ефект на Кантийон, който показва как новите пари не се разпределят равномерно, а точно обратното (Cantillon, 1755). Те първо попадат в големите банкови институции и в едрия бизнес и чак впоследствие до част от останалия икономически кръгооборот.

Увеличеното парично предлагане постепенно избутва ценовите нива нагоре. Инфлацията обаче удря най-тежко тези, които не са отчели ръст в доходите. Това са икономическите субекти, които не могат да „се докоснат“ до новите емисии пари. Най-често това са хората с фиксирани доходи като например пенсионерите. С годините неравенството в доходите се увеличава съществено, но не поради качествени характеристики, а основно поради манипулирането на парите от страна на централните банки.

Процесът на системно обезценяване на парите има отражение и в структурата на „boom and bust“ цикъла. В края и началото на 20 век икономическите кризи са се случвали по-често, но са се изчиствали бързо и ефективно (Charles P. Kindleberger, Robert Aliber, 2005). Без сериозната намеса от централните банки и правителствата икономическите дисбаланси са се преодолявали по оптимален начин и икономиката бързо се е връщала към своите устойчиви фундаменти. По този начин разпределението на ресурсите е било по-ефективно и ефикасно и следователно потенциалът за здрав икономически растеж е бил по-голям.

След 1971 г. се наблюдават много продължителни периоди на boom с активната подкрепа от страна на монетарната и фискалната политика. Кризите са тежки, със сериозна социална цена, което кара правителствата и

централните банки да се намесват допълнително с цел ограничаване на щетите. Това обаче не изчиства дисбалансите, а само ги отлага във времето и ги пренася към други сектори.

Такива ситуации виждаме при дот-ком балона, ипотечната криза, глобалната финансова криза, а днес и в настъпващата глобална инфлационна криза.

II. ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА – ОСНОВЕН ФАКТОР ЗА ИНФЛАЦИОННАТА КРИЗА

Ако равнището на цените е стабилно, цените на някои стоки може да нарастват, а на други - да намаляват. През периодите на инфлация влиянието на нарасналите цени е по-силно. Повишаването на ценовите равнища означава, че общата стойност на нашите покупки в потребителската кошница се увеличават. С други думи, покупателната сила на парите намалява.

Инфлацията носи след себе си преразпределяне на доходи между различните групи в обществото. Най-значителен

ефект от непредвидената инфлация е прехвърлянето на богатство между хората от различни възрастови групи. Лицата под 35 години по-често са в позицията на длъжници. При тях инфлацията помага при погасяването на неизплатени жилищни и автомобилни заеми и други предмети за дълготрайна употреба. От друга страна, населението над 50 години спестява повече в депозити, застрахователни полици за живот, други нискорискови инвестиционни продукти. За тях инфлацията е крайно негативно

явление, защото изяжда покупателната способност на техните спестявания. Следователно тенденцията е доходът да се преразпределя от горните към долните възрастови групи, от хората с фиксирани (в голямата си част по-ниски) доходи в полза на групите с по-високи доходи.

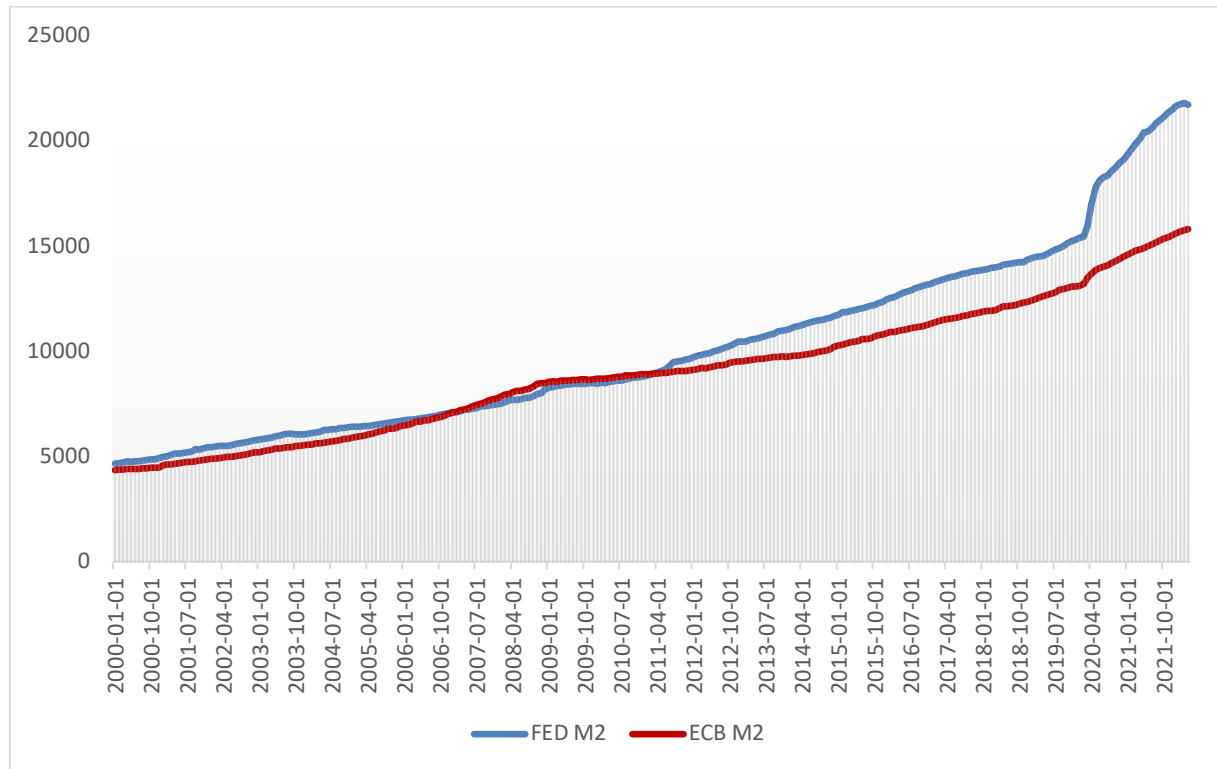
От инфлацията най-много печели правителството, ако гледаме държавния бюджет. Принципно, домакинствата са нетни заематели, а държавата е най-големият длъжник. Следователно при повишаване на инфлацията тенденцията е да се трансферира богатство от домакинствата към държавния бюджет. Важно е да се отбележи, че инфлацията води до увеличаване на цената, както на нещата, които купуваме, така и на нещата, които продаваме, в това число основно се включва продажбата на нашия труд – заплатите. Именно поради тази причина е важно да следим внимателно динамиката в ръста на заплатите, заетостта, цените на имотите, брутния вътрешен продукт като цяло и да ги

сравняваме с прогнозните стойности на инфлацията.

От началото на пандемията от COVID-19 през 2020 г. сме свидетели на безпрецедентни монетарни и фискални стимули в световен мащаб. Трудностите пред бизнеса и съответно намаляването на инвестиционните разходи са компенсирани от огромни по обем държавни разходи и мощна експанзия от страна на централните банки. Водещите централни банки предприеха безпрецедентни действия по намаляване на лихвените равнища, мащабни покупки на държавни ценни книжа, агресивна намеса на репо пазара, облекчаване на правилата за директно финансиране на търговските банки и дори механизми за директно финансиране на частния бизнес. Експанзивната парична политика на водещите централни банки е в основата на осезаемото повишаване на цените през 2022 г.

Централните банки от десетилетия разширяват паричното предлагане с по-

големи темпове от икономическия растеж, което води до сериозни дисбаланси в икономически и социален план.

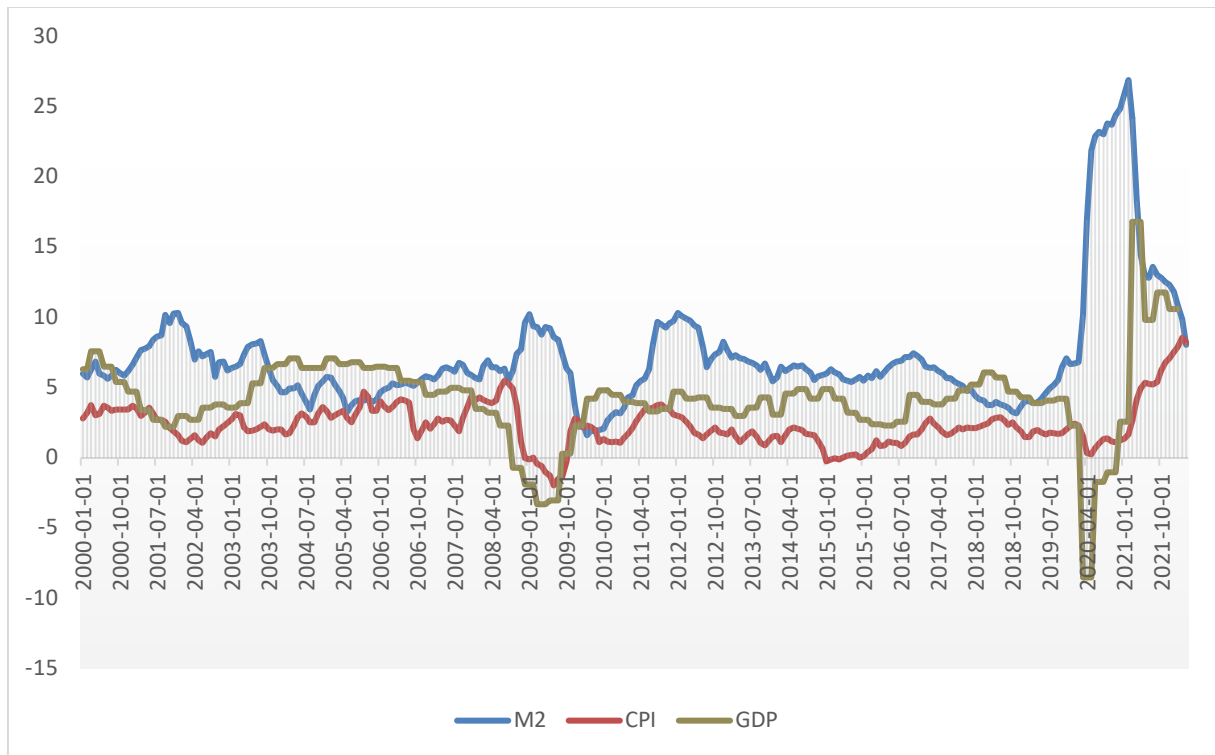
Графика № 1. Динамика в стойностите на паричните агрегати М2 в САЩ и еврозоната за периода 2000 г. – 2022 г. в млрд. щатски долари (стойностите на М2 от ЕЦБ са конвертирани в долари при курс EUR/USD 1,0568), (Federal Reserve Bank of St. Louis, 2022), (European Central Bank, 2022)

Въпреки че от гледна точка на коректното представяне на стандартните пари и паричните заместители по-подходящ е М1, за сравнителните анализи в настоящия доклад ще бъде използван паричният агрегат М2. Това се налага поради сериозната

качествена и количествена промяна в агрегата М1 от май 2020 г., когато Федералният резерв на САЩ прехвърля в състава на М1 спестовните депозити, включително депозитните сметки на паричния пазар (ММДА) в търговските

банки и спестовните институции. До този момент те са част от по-широкия агрегат М2. Тази промяна води до много силно повишаване на стойностите на М1 и създава сериозни затруднения в използването на М1 за исторически съпоставки и количествени анализи, включително корелационни, с други парични агрегати или икономически променливи. От гледна точка на М2 подобни проблеми с представителността на данните преди и след май 2020 г. не са от значение, защото общата му стойност не се променя. (Сиркаров, 2022)

Особено впечатление прави огромното разширяване на паричното предлагане след започване на пандемията от COVID-19, показано на графика № 2. Това шоково увеличение на паричните агрегати създава почти мигновени ефекти върху основните макроикономически индикатори. Инфлацията (CPI) повишава своя ръст с почти минимален времеви лаг. Лаговият компонент съществува и се проявява в продължаващото увеличаване на инфлацията, дори и след започналото затягане на паричната политика.

Графика № 2. Динамика на паричния агрегат M2, на Индекса на потребителските стоки и услуги (CPI for All Urban Consumers) и на номиналния БВП за САЩ за периода 2000 г. – 2022 г. в процентни изменения на годишна база. (Federal Reserve Bank of St. Louis, 2022)

Трудно е определянето на точни количествени параметри за ефектите върху ценовите равнища на стоките и услугите, породени от огромните фискални и монетарни стимули от 2020 г. Според изследване на Федералната резервна банка на Сан Франциско (Oscar Jordà, Celeste Liu, Fernanda Nechio, and Fabián Rivera-Reyes, 2022) значителните по мащаб мерки за

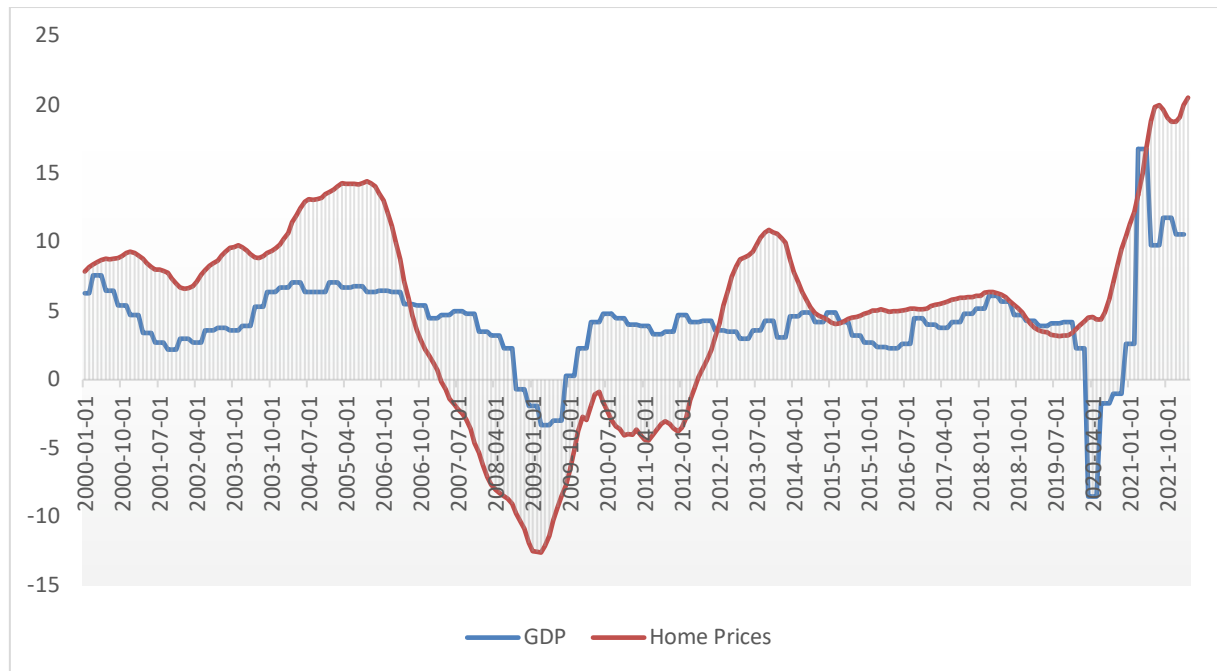
фискална подкрепа в САЩ, насочени към противодействие на потенциалния икономически колапс, дължащ се на пандемията от COVID-19, имат осезаемо, но не прекалено голямо, влияние върху общата инфлация. Според оценките им около 3 процентни пункта от скорошното покачване на инфлацията се дължат на антикризисните правителствени пакети. Въпреки че отчитат

ефектите от фискалните стимули като силно проинфлационни, те застъпват тезата, че това е било необходимо, за да се предотврати дълбока криза, дефлация и социални дисбаланси.

Относно директната корелация между паричното предлагане (M1, M2) и инфлацията (CPI) централните банкери продължават да поддържат тезата от последните десетилетия, че непосредственото влияние на парите за повишаване на крайните стоки и услуги е незначително. Председателят на Федералния резерв Джеръм Пауъл споделя подобна теза в своя доклад „Monetary Policy Report“ до Конгреса на САЩ през февруари 2021 г. Той посочва, че „ръстът на M2 . . . всъщност няма важни последици за икономическите перспективи“. Оттогава годишната инфлация в САЩ се повишава няколко пъти, но Пауъл не е променил становището си. (Steve H. Hanke, Nicholas Hanlon, 2022).

Примерите от финансовата история обаче показват, че подобна корелация е много силна и дори надхвърля тежестта на фискалните стимули по време на паралелна експанзия на фискалните и паричните политики. Някои от най-показателните примери за създаване на инфлационна криза от прекомерно покачване на паричното предлагане се наблюдават в: Конфедеративните американски щати между 1862 г. - 1865 г., хиперинфлацията в Германия през 1923 г., Зимбабве през 2008 г. и САЩ в периода 2020 г. – 2021 г., където инфлационната криза тепърва се разгръща. В редица количествени изследвания (Strano, 2004; Javier Andrés, Ricardo Mestre and Javier Vallès, 2014; Orkideh Gharehgozli and Sunhyung Lee, 2022; Batarseh, 2021; Prasert Chaitipa, Kanchana Chokethaworna, Chukiat Chaiboonsrib, Monekeo Khounkhalax, 2015) също виждаме силно влияние на паричната

политика върху инфлационната динамика, особено в дългосрочен план.

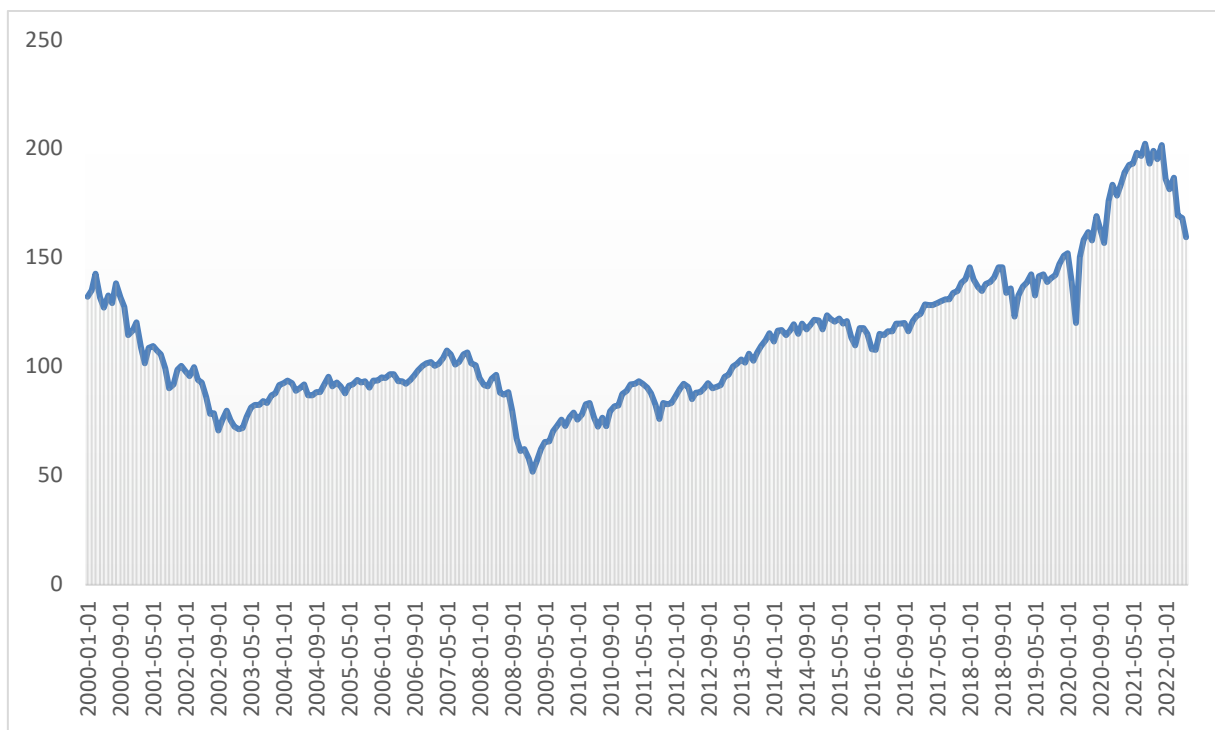
Графика № 3. Динамика на номиналния БВП и Националния индекс на цените на жилищата (S&P/Case-Shiller U.S. National Home Price Index) за САЩ за периода 2000г. – 2022 г. в процентни изменения на годишна база. (Federal Reserve Bank of St. Louis, 2022)

Прекомерната държавна намеса в икономическите процеси води до неизбежни дисбаланси в редица сектори. Инфлацията се изразява и през прекомерното, откъдето фундаменталните предпоставки, ценово повишаване на активите. Например, сериозни дисбаланси

се наблюдават на имотния пазар и на пазара на акции. Прегряването на пазарите може ясно да се проследи в исторически план, като очертаването на „boom and bust“ цикъла е много отчетливо. На графика № 3 са показани процентните изменения на БВП и

Индекса на цените на жилищата в САЩ. Разтварянето на ножицата от 2000 г. до 2007 г. е ясен сигнал за прегряване на пазара. Прехвърлянето на пазарните дисбаланси от дотком балона към пазара на недвижими имоти е направен чрез агресивни държавни политики за стимулиране на кредитната експанзия и рязко намаляване на

основните лихви (2000 г. – 2004 г.). На графиката се вижда и все по-сериозното разминаване между темпа на растеж на БВП и цените на жилищата от края на 2020 г. Общата инфлационна криза и затягането на паричната политика в САЩ изправят имотния пазар пред очаквано охлаждане, т. е. понижаване на цените.

Графика № 4. Обща пазарна капитализация на капиталовия пазар в САЩ към БВП (позната още като Индикатор на Бъфет). Месечни стойности на коефициента за периода 01.2000 г. – 06.2022 г. Процентното съотношение към 26.06.2022 г. е 103,70 %. (Gurufocus, 2022)

Пазарът на акции също е показателен за ефектите от агресивната намеса от страна на правителствата и централните банки. По време на първоначалния шок от пандемията от COVID-19 станахме свидетели на голям и рязък срив на пазарите. След анонсирането на огромните фискални пакети и ликвидна подкрепа от централните банки пазарите бързо възстановиха загубите, а след това последва галопиращ ръст и достигане до невиджани рекорди в стойността на основните индекси. Това се дължеше изцяло на изкуственото стимулиране на икономиката и финансовия сектор, а не на драстично подобряване на фундаментите на компаниите.

На графика № 4 е показано съотношението между общата пазарна капитализация на пазара на акции в САЩ спрямо Брутния вътрешен продукт. Този индикатор се използва за оценка дали капиталовият пазар на страната е надценен или подценен в сравнение със средните исторически стойности. Може да се каже, че индикаторът е еквивалент на оценката на съотношението Цена/Продажби за цялата икономика. Стойности над 100% се считат за показател на силно надценяване на пазара. През месеците август и ноември 2021 г. индикаторът се е покачил до над 160%, което показва абсолютен исторически рекорд в прегряването на пазара на акции.

III. ПОЛИТИКИ ЗА ОВЛАДЯВАНЕ НА ИНФЛАЦИЯТА

В края на миналата година наблюдавахме как гуверньорите на Федералния резерв и Европейската централна банка опитваха да успокоят обществеността, казвайки че повишаващата се инфлация е само временно явление. Тази теза очаквано се оказва изключително грешна, което направи растящите цени основно предизвикателство през следващите години. Към момента тенденцията е категорична – инфлацията е проблем, който има солидни предпоставки да продължи да ерозира покупателната сила на доходите, да намали възможността за ефективна бизнес калкулация от бизнеса, да предизвика забавяне в темпа във вътрешните и външните инвестиции.

Един от основните механизми за възпиране на инфлацията е повишаване на основните лихвени проценти от страна на централните банки. С повишаване на лихвения процент по основните операции по рефинансиране централните банки оскъпяват ликвидния ресурс към банковата система. От макроикономическа гледна точка по този начин се създават условия за понижаване на темпа на кредитна експанзия, който от своя страна да доведе до общо до спад в икономическата активност. Т. нар. „охлаждане“ на икономиката се случва с определени времеви забавяния и с различна дълбочина. Крайните ефекти са по-нисък ръст (или дори спад) на доходите, по-ниска заетост, стагниране на

корпоративни приходи, по-ниско потребление, спад на ценовите равнища.

Икономическите рискове от затягането на паричната политика са много, особено в настоящата ситуация. От една страна се отчита рискът охлаждането да се превърне в икономическа криза. Все още прогнозите на ЕЦБ са за стабилен икономически растеж в еврозоната за тази година (2,8%), но притесненията за влошаване на ситуацията през третото и четвъртото тримесечие се увеличават. Очакванията за продължаващо покачване на лихвите и изостряне на газовата криза може да поставят под огромно напрежение Европа – с проблеми пред растежа, както и с продължаващо покачване на ценовите равнища главно по линия на привнесената инфлация от вноса на енергийни източници и суровини.

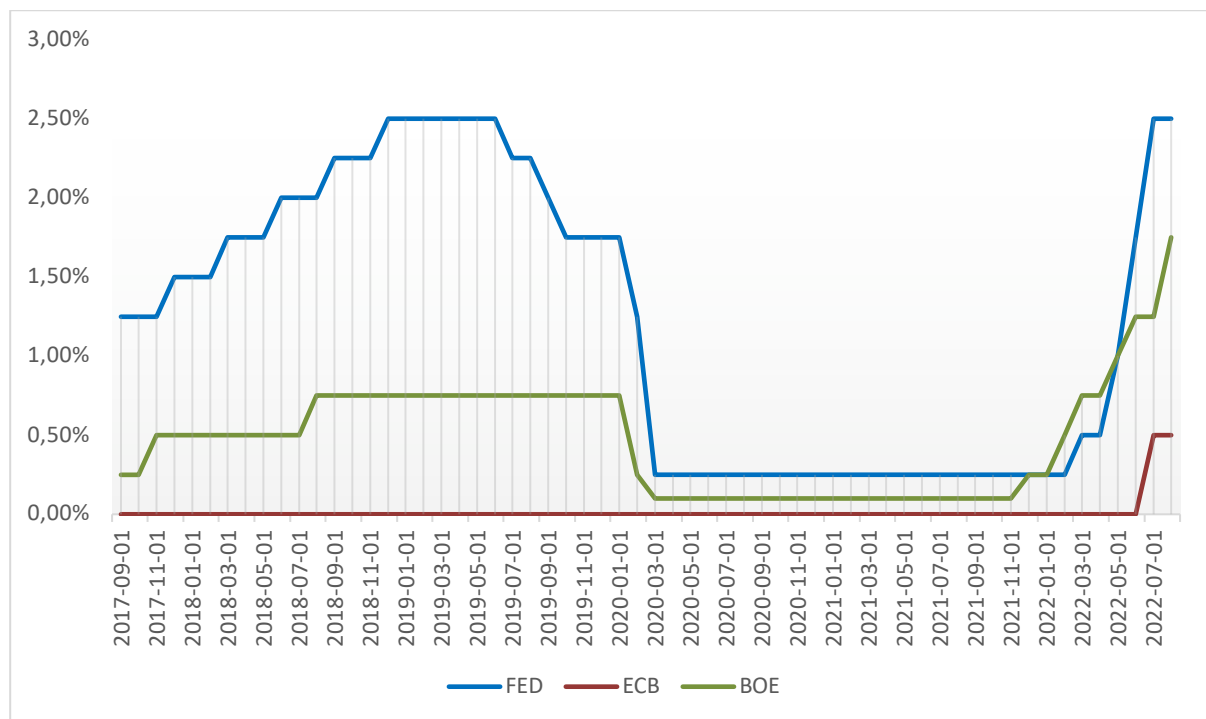
От друга страна, голяма част от инфлационния натиск е

породен по линия на предлагането още от счупването на веригите на доставки в международната търговия в резултат на COVID-19 кризата и войната в Украйна. В подобна конюнктура централните банки и правителствата са по-предпазливи в своите действия, защото знаят, че промените в паричната и/или фискалната политики може да постигнат незадоволителни резултати. ЕЦБ е поставена пред множество допълнителни усложнения. Въпросителни стоят пред бъдещите газови доставки – основен фактор, който може да повлияе на икономическия растеж и енергийната сигурност на европейските държави.

Затягането на паричната политика внася още по-голямо напрежение по линия на много задлъжнелите държави и структуроопределящи компании от Стария континент. Дори и леко качване на лихвените нива може значително да утежни

дълговите позиции на редица държави. Една от тези страни е Италия, която на всичкото отгоре е влязла и в политическа криза. Обезценяването на еврото, особено спрямо американския долар, също е голямо

предизвикателство пред Европа. Слабото евро внася допълнителен инфлационен натиск, защото повишава цената на вноса на енергийни източници, които се продават основно в долари.

Графика № 5. Основни лихвени проценти. Месечни стойности за периода 09.2017г. – 08.2022 г. (Board of Governors of the Federal Reserve System, 2022) (European Central Bank, www.ecb.europa.eu, 2022) (Bank of England, 2022).

Въпреки тези реални рискове ЕЦБ знаят, че ако изпуснат от контрол инфлационните очаквания на

хората и бизнеса, има голяма вероятност да се стигне до ситуация на безконтролно допълнително повишаване на

ценовите равнища. Подобен сценарий може да предизвика големи икономически, социални и политически щети. Именно поради тази причина Управителният съвет на Европейската централна банка повиши и трите основни лихвени процента с 50 базисни пункта. Одобрен е и Инструмент за защита на трансмисионния механизъм. (The Transmission Protection Instrument, 2022). Основната лихва по рефинансиране се качи на 0,50%, което е първото повишаване от 11 години насам. По-голяма част от прогнозите са за ръст само от 0,25%, но по-сериозното повишение е оправдано предвид факта, че Федералният резерв много по-рано и агресивно започна повишаване на основните лихви и то за много кратък период от време. Тези действия на ФЕД имат мигновен ефект върху цената на ипотечния кредит. Лихвите по 30-годишните ипотечни кредити в САЩ почти

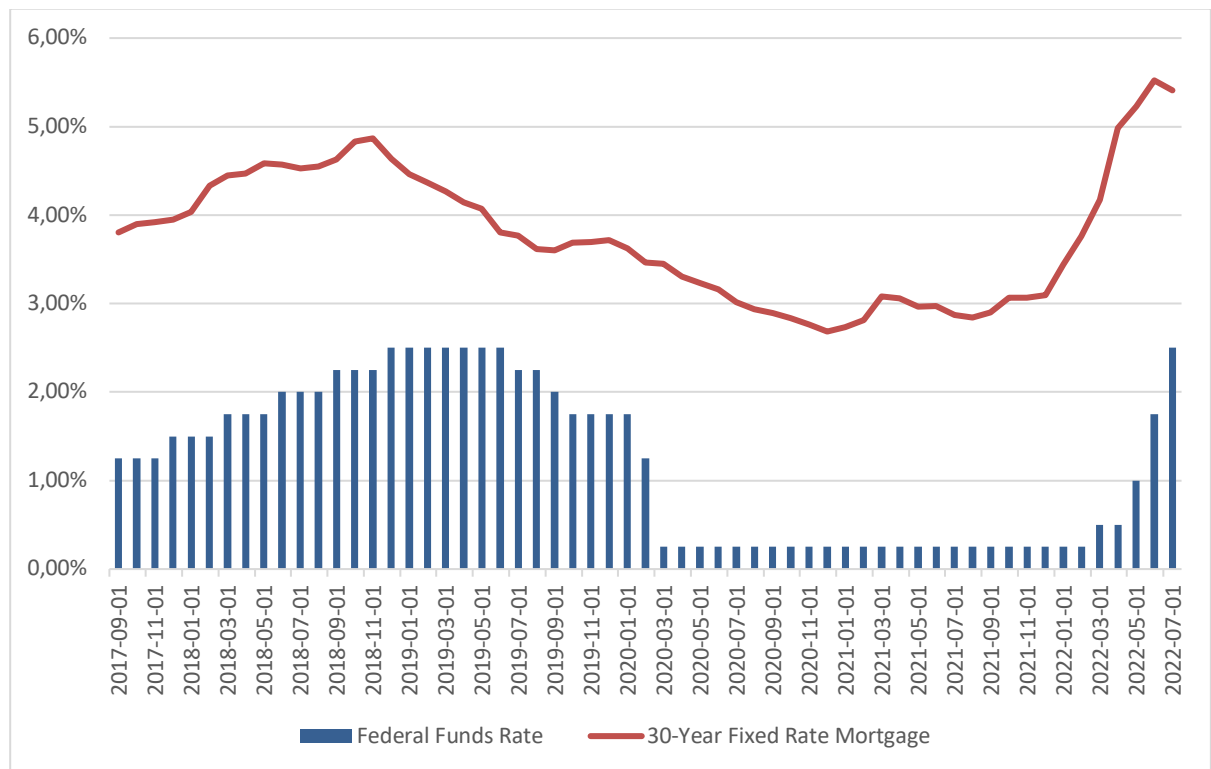
се удвояват спрямо средните нива от предходните две години (графика №6). Като се имат предвид очакванията за продължаващо затягане на паричната политика, повишаването на лихвите по различните типове кредитни продукти, със сигурност ще последва тази тенденция.

България се намира в паричен съвет към еврото и в немалка степен привнася паричната политика от ЕЦБ. Покачването на лихвите по кредитите у нас вече се случва, но няма индикации то да е рязко и сериозно по мащаб. Нивото на спестявания в левове по традиция е солидно и устойчиво над инвестициите. Банковият ни сектор е много ликвиден и добре капитализиран. Тези фактори носят възможност за по-плавно и леко покачване на лихвите по кредитите, в сравнение с тези в евро и долари.

Постепенното оскъпяване на кредитния ресурс създава

редица негативни социални ефекти. Очакваме започването на процес по стагниране в предлагането в сектора на недвижимите имоти, което силно да ограничи достъпа на младите хора до възможности за закупуване на жилище. Подобни

социални проявления ще имат много дълъг времеви хоризонт, който може да е дори две десетилетия. Подобен сценарий ще създаде каскада от последващи негативни последици, като намаляване на раждаемостта и др.

Графика № 6. Динамика на лихвите по федералните фондове и 30-годишните ипотечни кредити за периода 09.2017 г. – 07.2022 г. в САЩ. Процентни изменения на средномесечни стойности. (Federal Reserve Bank of St. Louis, Federal Funds Effective Rate, 2022) (Federal Reserve Bank of St. Louis, 30-Year Fixed Rate Mortgage, 2022)

IV. ЕНЕРГИЙНАТА КРИЗА И СРИВЪТ ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА ДОСТАВКИ

Одържавяването на веригата за доставки е симптом за края на международното разделение на труда. В кръвообращението на търговската система, разнасяща стоки и услуги тамя където са най-нужни, вече е инжектирана не толкова икономическа логика, колкото политика. Светът е разделен на враждуващи лагери. Важно става кой е от нашия „отбор“, а не дали произвежда повече и по-качествено. Завръща се протекционизмът, а масовото свиване на стандарта на живот е неизбежно. Под въпрос са дори изхранването и достатъчното енергия за оцеляването на стотици милиони човешки същества. Вместо за „диверсификация“ и „независимост“, днес говорим за „сигурност и предвидимост“ на

доставките. Съответно „цената“ минава на заден план, което удря по-силно и по финансово зависимите.

При това ново раздаване на картите Европа остава почти без козове. В САЩ са доларът, шистовата революция и втечненият газ. БРИКС държат суровини, изкопаеми горива и храни. Стара Европа, от своя страна, се отличава с мегацелта да е първият въглеродно неутрален континент, забравяйки че Зеленият преход също се нуждае суровини - редкоземни елементи и минерали, индустриални метали и изкопаеми горива, с които да се произведат, транспортират и балансират енергийно соларните панели, ветрогенераторите и батериите.

Европа е тотално зависима за относително редкоземните

елементи от Китай (98% - 99%) или страни под силно китайско влияние като Демократична Република Конго, откъдето внася 70% от кобалта си. А без тези елементи батерии за зелен преход на Стария континент няма. Европа първа искаше да постигне „въглеродна неутралност“, но масовата газификация като преходен етап на бягство от въглища и ядрена енергетика доведе до голяма геостратегическа зависимост от основния вносител - Русия. За 2021г. ЕС внася 38% от природния си газ, 30% от нефта и над половината от въглищата си от Руската Федерация, като зависимостта е неравномерно разпределена и де факто застрашава едни държави многократно повече от други. След началото на войната в Украйна и серията от санкции Европа се оказва изключително неподготвена с енергийни алтернативни доставки, капацитет, терминали и

инфраструктура за пренос и складиране на дефицитните количества газ и нефт.

Ударът по веригата за доставки и международната търговия е толкова силен, че рязко засегна продоволствената сигурност в Северна Африка и Близкия изток, поставяйки въпроса за нови мигрантски вълни към ЕС и Западния свят.

Глобалната икономика влиза в инфлационна рецесия (стагфлация) - такава, в която хем цените растат, хем икономиката се свива - най-лошият „хибрид“. Това е среда, в която изкуствено поддържаният с парични и фискални инжекции пазар на труда започва да се тресе. Ако заради непосилна цена на енергоресурсите или липсата им германската икономика, например, изпадне в пълен енергиен и стопански ступор, това след известен период от време ще се прояви силно и в България. Ще видим значима безработица, която твърде дълго

и прегряващо стои извън „естествените“ си нива, характерни дори за отлично работещо стопанство. Междувременно инфлацията е безмилостна - в САЩ тя е на 40-годишен връх, в Еврозоната рекордна от създаването на еврозоната (8,9% за юли), а у нас достига 16,9% за юни на годишна база (НСИ).

Инфлацията в крайните потребителски цени е най-болезненото от социална гледна точка стопанско явление. По същество тя представлява тежък регресивен данък - удря най-тежко най-социално ранимите групи. Освен домакинствата, чиито спестявания и реални доходи намаляват, тежък удар понасят и производителите. За юни 2022 г. инфлацията на годишна основа за производител на вътрешния пазар е почти 50%, което де факто изяжда маржовете на фирмите и води до тежки ликвидни предизвикателства пред тях. Ръстът на стойността на

енергоресурсите неизбежно се транслира и в крайните потребителски цени - поне там, където може да бъде абсорбирана. Там където това е невъзможно, започва рязко намаляване на количеството и качеството на крайната продукция, съкращаване на разходи за персонал, свиване на рекламни бюджети.

Генезисът на ценовата инфлация трябва да се търси в две направления: изключително разхлабената глобална парична политика на централните банки (търсенето), от една страна, и проблемите при производството и нарушаването на веригата на доставки (предлагането) след кризата от COVID-19 и началото войната в Украйна.

За последните 15 години балансите на 4-те големи централни банки - Фед, ЕЦБ, Японската и Китайската Народна Банка от 5 трилиона долара скачат на 32 трилиона долара. Към това като се прибави и

банковият кредит, който реално задвижва цените на инструментите на финансовите пазари, недвижимостите и суровините, се очертава и основният двигател на инфлацията: огромното парично цунами, което залива системата. Жестокият ръст в крайните потребителски цени в магазина е едва „скромният“ послевкус на това, което минава през „активите“ тези години.

Освен многото пари друга причина за ръста в цената на изкопаеми горива, минерали и ел. енергия е регулаторният удар по капацитета за създаването им в светлината на т. нар. Зелен преход към въглеродна неутралност до няколко десетилетия.

Цялата амалгама от фактори има съвсем реални стопански измерения за бизнеса: регулираната цена за мегаватчас на природния газ у нас за 4 месеца (от април до август) нарасна с почти 100%, което за август

означава и 300 млн. лева надплащане от бизнеса над цената за април. В добавка към това публичният доставчик - Булгаргаз, фактически преустанови обявяване на референтна цена на газа до 10 число всеки месец, с което индустрията е принудена да оперира „на сляпо“ по отношение на наличието или не на печалба. А тази липса на предвидимост неизбежно натиска и позитивните нагласи на мениджърите, респективно на потенциалните инвестиции, надолу. Липсата на политическа сигурност за наличие на сигурни доставки на природен газ - и то на поносима цена - също утежнява процеса по планиране и калкулация на българските фирми. Нуждата от дългосрочни договори и демонополизация на газовия пазар избуява с пълна сила.

Договореното в ЕС доброволно намаляване на използването на природен газ в

индустрията с 15% ще засегне България извънредно тежко предвид това, че природен газ у нас се използва приоритетно в индустрията (за гориво и суровина) или при битова за парно отопление (или за електричество при когенерациите). Намаляването на средногодишното използване на газ (3,2 млрд. кубични метра годишно) с 15% означава неизбежно ограничаване на производствения капацитет и на количествата произведени стоки в страната ни. Не така стои положението със западните ни партньори, при които газът се използва мащабно и за производство на електричество, при което може да се търси замяна посредством въглищни или ядрени централи.

Логично, днес антиинфлационните мерките трябва да са точно в обратната посока, а именно увеличаване на предлагането на стоки и енергоресурси и спирането на

паричното създаване. По линия на „предлагането“ най-добрият вариант е облекчаване на разходите на бизнеса и стимул за производството и предлагане. Например, Германия намали тарифите за достъп, данъкът за стимулиране на ВЕИ мощности, местният данък върху електроенергията, и др. – общо над 10 намалени данъка. Във Франция са намалени 4 данъка. В поне половината европейски държави се облекчават и разходите за въглеродни емисии по различни начини, без непременно спиране на схемата за търговия с въглеродни емисии, считана за „свещена крава“ от ЕК. У нас налагането на мораториум върху изплащането на въглеродните квоти може да бъде краткосрочно решение с оглед по-тежкото социално-икономическо положение на гражданите, като е важно да се калкулират и разпределят във времето евентуални финансови санкции и да се прецени

имиджовият ефект от подобен акт.

Важно е в спешен порядък да започне дебатът за нуждата от проучване и добив на собствени залежи на изкопаеми горива, както и за създаване на нови ядрени мощности, на малки модулни реактори и разумна трансформация на Маришкия басейн и въглищните централи, подsigуряващи 45% от енергийния микс на страната ни.

Държавният АЕЦ „Козлодуй“ и ТЕЦ-овете в Старозагорския басейн дават 80% от енергийният ни микс и са основата на завидното трето място на България в износа на електроенергия в Европа. Залогът е тези „свр̀хпечалби“ да отидат таргетирано в инвестиции за поддържане и подобряване на енергийната система в страната, както и в гъвкави механизми за компенсация на астрономическите цени на газ и

електрическа енергия за бизнеса. С подобни капиталови инвестиции в мрежата ще може реално да бъдат свързани очакваните ВЕИ проекти от над 15 гигавата, което ще доведе и до позитивите, касаещи т. нар. децентрализация на енергийния потенциал в България.

Със сигурност трябва да се действа бързо и решително и то със стратегически хоризонт. България трябва да се позиционира така, че проактивно да лидира процеси по случващата се Зелена трансформация, привличайки все повече инвестиции в сектори с висока добавена стойност като автомобилостроенето, космическите технологии, роботика, микро чипове, полупроводници и др. Хоризонтът е 30 години напред, а погледът трябва да е снабден със стратегически и деполитизиран далекоглед.

V. МЕРКИ ЗА ОВЛАДЯВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА КРИЗА

1) Маркет мейкинг на електроенергийния пазар

Да бъде предложен микс от централите на Българския Енергиен Холдинг за крайни потребители, регистрирани на борсата, както и за търговци, имащи крайни клиенти. Предлага се микс от АЕЦ „Козлодуй“, Национална електрическа компания и ТЕЦ „Марица-изток 2“ на среднопретеглена цена от порядъка на 250 лв./MWh. Всяка централа участва с определена тежест в този микс, така че едновременно с постигането на крайната цена за потребителите да се покрият разходите и да се гарантира възвръщаемостта на производителите. По този начин интересите, както на потребителите, така и на

производителите ще бъдат максимално защитени. Продуктът да бъде базов с период на доставка 3, 6 и 12 месеца и с подходящ обем, за да се осигури количествена ликвидност. При необходимост в микса могат да бъдат включени и ТЕЦ „Марица изток 1“, ТЕЦ „Марица изток 3“ и ВЕИ, които извършват продажби към НЕК.

Продуктът да бъде предложен на Централизирания пазар за двустранни договори (ЦПДД) на Българската независима енергийна борса (БНЕБ) от НЕК, съгласно чл. 22 от Правилата за търговия с електрическа енергия (ПТЕЕ) (Държавна комисия за енергийно и водно регулиране, 2020).

Договорът за маркет мейкинг да бъде одобрен от КЕВР (за това вероятно ще трябва да се направи малка промяна в правилата). В него да се опише каква мощност ще се продава за 12-месечните продукти, каква – за 6-месечните, каква – за 3-месечните. Ще бъде определена и минимална продажна цена, която ще произлиза от микса.

Варианти през извънборсова търговия (ОТС) ще изискват промяна в Закона за енергетиката.

Би могло да се копира подходът от програмата за освобождаване на газ – предлагат се количества първо за вътрешно потребление и първо се аукционират дългите продукти – 12-месечните. Ако не се продадат, тогава може да се пуснат на общо основание на ЦПДД. Същото важи за 6-месечните и 3-месечните. Търговете са на три независими лота – 12, 6 и 3-месечни продукти, като ако останат нереализирани

количества, ще могат да се предлагат в съседен лот. Например, ако са останали непродадени 10 МВт от годишния продукт, те могат да се добавят към два шестмесечни. Така рискът се разпределя равномерно между потребители и производители. Накрая, ако останат непродадени количества, централите могат да ги продадат индивидуално на общо основание, извън микса.

Ценообразуването ще е на основа „pay-as-bid“ – дори да се наддаде минимална стъпка над стартовата цена, производителите няма да са ощетени, защото в стартовата цена ще е включена възвръщаемост.

Продължителност на механизма – 1 година от въвеждането му.

Аргументи:

- Дава се приоритет на вътрешните потребители като временна мярка – изцяло пазарна форма на защита. Потребителите търгуват с цел минимизиране на разходите, докато износителите търгуват спредове. Износът няма да е засегнат – ще може да се изнася от „ден-напред“, от други търгове от ЦПДД, както и непродадените количества по гореописания механизъм;
- Вече е наличен прецедент в ЕС за разделно ценообразуване за вътрешен и външен пазар. Испания и Португалия са получили разрешение от ЕК за разделно ценообразуване за вътрешния и външния пазар. Ефектът е, че цените за потребителите там към края на август са около 3 пъти по-ниски от цените в другите европейски страни. България като основен износител в региона е „price taker“ като основният ценообразуващ фактор е износът.
- Защитава се интересът на индивидуалните централите – те също ще получат предвидимост за количества и цени;
- БЕХ има доминиращо положение – логично е предлагането да се формира от него. В Испания, например, са въведени задължителни квоти за вътрешния пазар за доминиращите доставчици;
- Механизмът ще е под надзора на КЕВР. Лесно може да се установи дали се спазват правилата през ЗкО и Електроенергийния системен оператор (ЕСО). На практика всички потребители ще имат равен достъп – пряко или чрез

търговец. Трябва да се предвиди санкционен механизъм, в случай че неправомерно бъде изнесена енергията. И потребителите, и търговците ще купят само част от портфолиото си по този механизъм, така че считаме, че няма да има проблем с балансирането – количествата ще минат през балансиращите групи;

- Ще се намали делът на пазарите „ден-напред“ и ще се намали експозицията на икономиката към спот-пазара;
- Високите цени в България са в голяма степен внесени отвън поради дефицита в Европа и по-скъпите агрегати, които работят там. Този механизъм ще защити потребителите, без да се

засегне единният пазар и без да се изземват приходи от централите (ще се елиминира нуждата от намеса на трета страна за преразпределение на средства, както става понастоящем с компенсационния механизъм). Цената на микса би била близка до тази, която би се формирала, ако ценообразуващият елемент не беше износът;

- Ще се засили търговията на ЦПДД и ще се създадат предпоставки за нормализиране на предлагането на ЦПДД – предлагането на форуарди е една от препоръките на ЕК от 2021 г., която ще бъде изпълнена по този начин.

2) Запазване и увеличаване на производствения капацитет на Маришкия басейн

Увредените терени на „Мини Марица-изток“ ЕАД да се разделят на лотове и да бъдат предложени на водещи инвеститори за ВЕИ проекти под формата на публично-частни партньорства.

Този район е обезпечен откъм капацитет за свързване към електроенергийната мрежа и може да се избегне своеобразната „тапа“, формирала се от дълга опашка инвеститори, чакащи развитие на електроенергийната мрежа, за да могат да бъдат включени.

Премахване, предоговаряне или удължаване на датата, към която България трябва да намали с 40 % въглеродните си емисии от производство на електроенергия. Такова намаление е невъзможно за две години без пълното затваряне и то без реструктуриране на големите

въглищни мощности в Маришкия басейн.

Адаптиране на териториалните планове към Фонда за справедлив преход към военните и следвоенните реалности, имайки предвид стратегическото национално и регионално значение на ТЕЦ-овете в България. Ударно затваряне към 2026 г. на централите в замяна на ресурс за меки мерки като преквалификации и рекултивации ще нанесе удар върху енергийния капацитет на страната, създавайки дефицит, политически и социален стрес и възможни рискове за геополитическата ориентация на България.

Да се мобилизират усилия за ефективното инвестиране на средства от Модернизационния и Иновационния фонд в проекти,

запазващи и разширяващи енергийния капацитет на страната. Един такъв ключов пример може да бъде втори мащабен проект за улавяне и складиране на въглерод, финансиран по Иновационния фонд след този в Девня. Чрез Иновационния фонд може да се финансират, както геоложките

проучвания, така и изграждането на депото за складиране на въглерод и част от транспортната инфраструктура. Впоследствие това ще мобилизира значителни частни инвестиции в системи за улавяне на въглерод от близките емитенти – както електроцентрали, така и индустриални производства.

3) Разделяне на ценообразуването за вътрешния и външния пазар по модела на Испания и Португалия

България е единствената държава в Югоизточна Европа, която е устойчиво нетен износител на електроенергия. Това води до частично привнасяне на инфлация от региона към вътрешния пазар на електроенергия, тъй като кривата на ценообразуване се затваря от най-скъпите производители при закупуване на електроенергията им за износ от по-богати съседни икономики.

По модела на антикризисните мерки на

Испания и Португалия България може да защити пред Европейската Комисия разделянето на кривите на ценообразуване на вътрешния и външния пазар. По този начин българската индустрия ще получи достъп до по-евтина електроенергия от производителите с най-ниска себестойност като АЕЦ „Козлодуй“, водноелектрическите централи на НЕК и някои ВЕИ-та, докато производителите с висока

себестойност ще затварят ексклузивно пазара за износ. Ефектът за енергетиката ще е директен трансфер на част от свръх-печалбите на АЕЦ „Козлодуй“ и НЕК към българската индустрия, като макар мярката да изисква одобрение от ЕК, тя ще спести значителна част от административната и политическа работа по сегашното прехвърляне на реализираните свръх-печалби към специализираните фондове (и особено теоретичния риск от

дивиденди към бюджета и изваждането на свръхпечалбите от системата на енергетиката) и последващата компенсация на индустрията. Последното дори крие устойчив политически риск при управление на държавата от кабинети с къси мандати и служебни кабинети, тъй като индустрията е пред постоянен риск следващият Министерски съвет да преразгледа схемите за компенсации или следващият Парламент да актуализира бюджета и да отнеме предвидените средства.

4) Клъстериране с Гърция при сключването на дългосрочни договори за доставка на природен газ

България е относително малък потребител на природен газ и като такъв работи в среда на относителни конкурентни недостатъци. Подобрявайки междусистемните си и доставни връзки с Гърция, двете държави могат да започнат да договарят доставки на природен газ в

консорциум между „Булгаргаз“ и газовата компания „ДЕПА“, като по този начин ще увеличат офертната консумация и съответно ще станат „по-интересни“ за доставчиците на природен газ. Подобен подход донякъде ще облекчи и политическия натиск върху

правителствата относно въпроса какви взаимоотношения с Газпром нарушават или не въведените от Европейската комисия санкции – ако двата национални доставчика заедно анализират подхода и заедно го обсъждат и съобразяват с ЕК, вероятността за допускане на грешка е по-ниска. И съответно възприятието на избирателите в двете държави ще е по-ясно и по-изолирано от крайни популистски тези.

Да се ускори строителството и да се вкарат нови инвестиции в разширяване на терминала в Александрополис, тъй като капацитетът му е предвиден при старите пазарни условия, а видно от последните процеси конфликтът между Украйна и Русия няма да приключи скоро и Европа няма да има устойчиво надежден търговски партньор в лицето на Газпром

5) Едногодишно обезщетение на индустриалните потребители на природен газ до 250 лв/MWh

Министерството на финансите, Министерството на енергетиката и БЕХ да създадат инструмент, по който в рамките на 2022 г. да се вземе устойчиво финансово решение за обезпечаване на индустриалните потребители на природен газ до 250 лв/MWh, тъй като вследствие на политическите национални и международни решения той

стана дефицитен продукт и от там се получи рязък непазарен скок в цената му.

Решението за обезщетяването трябва да балансира частичен трансфер на свръх-печалбите от АЕЦ „Козлодуй“ и НЕК към Фонда за сигурност на електроенергийната система, но и частичен трансфер от

държавния бюджет, тъй като за разлика от електроенергийния пазар в газовия пазар има много по-висок интензитет на политическата намеса. Съответно държавните решения имат по-голяма тежест в създаването на текущата криза от конюнктурен пазарен провал или несъвършенство.

Взимането на едногодишно финансово обезпечено решение ще позволи на бизнеса да има прогнозируемост и да се

преодолее политическият и човешкият фактор, който създаде хаос в системата тази година.

Обезщетенията за високите цени на електроенергията бяха приети буквално в последния момент при актуализацията на бюджета, а схемата за обезщетения за високите цени на природния газ така и все още не функционира устойчиво, като отново е на етап обещания в предизборните програми на партиите.

б) По-бързо издаване на разрешителни за проучване на находища на природен газ и метални полезни изкопаеми с приложение в енергетиката

- Създаване на Министерство на енергетиката и природни ресурси по подобие на държави с подобен на България профил на първичната индустрия и възможностите за нейното развитие и разкриване и разработване

на залежи. Министърът ще има експлицитната отговорност по частично обезпечаване на българската индустрия и енергетика със суровини като нефт, природен газ, мед, сребро, злато, и др. със собствен добив и ще може да

провежда подобна политика и реформи като член на Министерския съвет, който е равностоен на всички останали. Към момента отговорен за тези дейности е директор на дирекция, който няма политическа тежест да създава, провежда и преговаря реформи.

- Включване в групата държави около паневропейската асоциация „Евромин“, които застъпват включването на медта и златото в Европейския план за действие относно суровини от критично значение. Българската добивна промишленост може да намали зависимостта на Европейския съюз от внос на мед и злато, използвани в индустрията и енергетиката, от трети

държави, включително такива с противоречиви практики в сферата на международната търговия, върховенството на закона и спазването на договорните отношения и частната собственост.

- Ускорена процедура по обжалване на екологичните и строителните процедури по проучване и строеж на добивни проекти за суровини, които се използват в енергетиката за период от 10 години. Към момента единственият нов рудник за цветни метали за последните 30 години в Крумовград показва, че административните и строителните процедури от зачеване на идея до въвеждане в експлоатация отнемат близо две десетилетия.

VI. ЕФЕКТИВНОСТ НА ПУБЛИЧНАТА СФЕРА

В условията на криза има две възможности за действие. Първият вариант е държавата да измести предприемачите в процеса на създаване и разпределяне на блага, което значи неефективност и задлъжняване. В исторически план това винаги води до вдигане на данъците и задълбочаване на негативите от финансово-икономическите кризи. Вторият вариант е държавата да създаде добра и конкурентна среда за предприемачество и производство. Увеличеното благосъстояние, растеж и доходи не просто ще изведат страната от кризата, а ще ни поставят на световната икономическа карта като остров на стабилност и прогнозируемост. И като предпочитана дестинация за

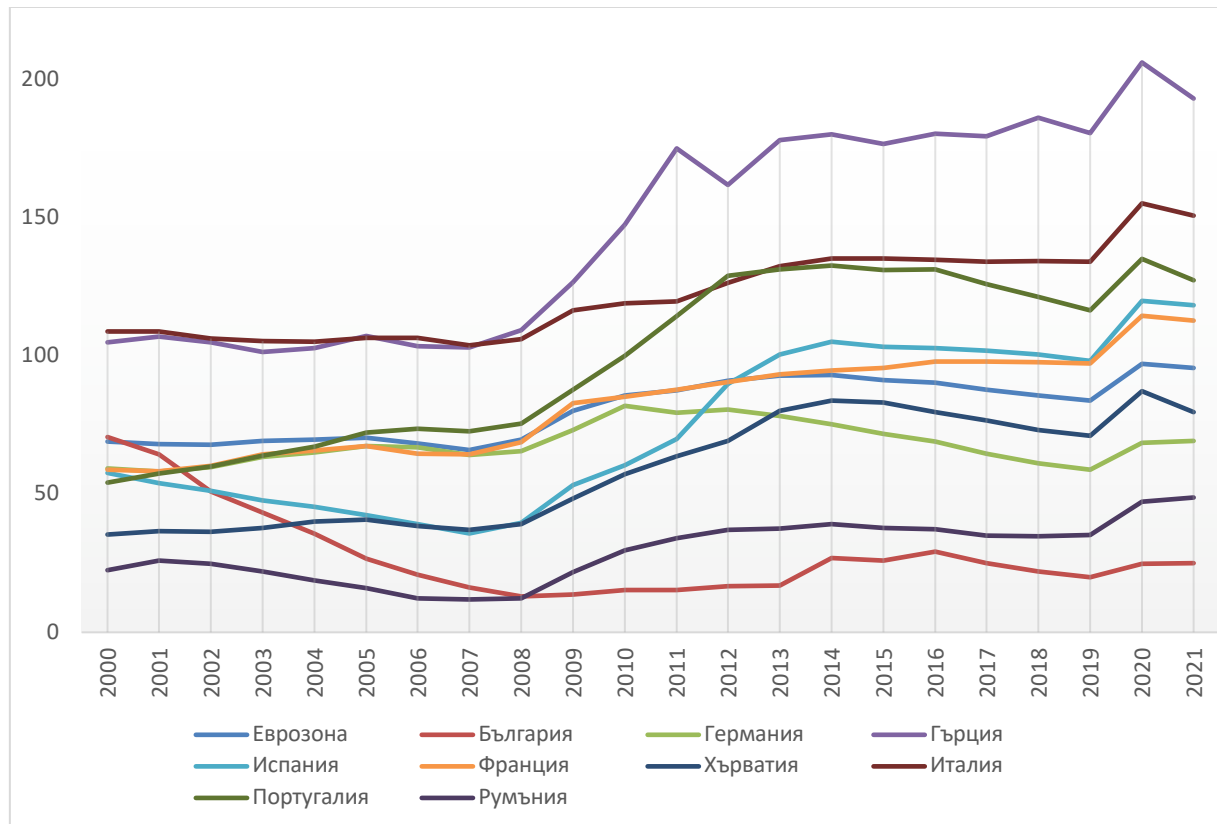
инвестиции и културни партньорства.

Държавата (като представител на хората в нея) е силна, когато разполага с икономическа независимост и значително влияние в международните отношения, когато знае мястото и целите си, но има и ресурса да ги отстоява и защитава, когато познава общия европейски път за развитие и „правилата на играта“, но следва оптимална траектория и намира точната си роля в тях, за да подобри икономическата ефективност и благосъстоянието на хората, когато допринася за формулирането на европейска идентичност и цели, които не позволяват отношение към хора и държави като „второ качество“ или просто периферия.

Така както българските граждани и предприемачи са силно засегнати по време на криза и трябва да правят повече с по-малко ресурс, така и държавата трябва да прояви солидарност. Това се изразява в орязване на неефективни разходи и програми, както и в спирането на ДДС измамите, на точенето на клинични пътеки, на „течове“ в системите за ТЕЛК, на политическите назначения и неефективни проекти със съмнителна обществена стойност (включително с подозрения за корупция) и други.

Дори идеологът на левия икономически интервенционизъм Джон Мейнард Кейнс твърди, че повече от 25% от БВП преразпределение от бюджета представляват проблем за икономическото развитие на стопанството. Днес държавата облага и харчи над 40% от създаденото в икономиката ни за година.

Аргументът, че други „развити“ икономики като Франция или скандинавските минават 60% е подвеждащ. Докато са натрупвали благосъстояние, нивата на данъчна тежест са били изключително ниски. Днес всички те имат щедри и неефективни социални системи, а Франция премина границата от 110% общ държавен дълг към произведеното в икономиката, което на практика означава неплатежоспособност. Мързелът и социалният паразитизъм са пагубни за едно общество, а толерирането посредством социални харчове е национално безотговорно. С по-малко държавно присъствие в икономиката и с постигане на ускорен растеж приходите в хазната не просто няма да са драматично по-малко, но дори относително ще се покачат заради новосъздадените възможности.

Графика № 7. Общ държавен дълг към БВП. Динамика в процентното съотношение за периода 2000 г. – 2021 г. (консолидирани брутни стойности). (Eurostat, 2022)

Процесът по рационализиране и съкращаване на разходи логично ще бъде последван от намаляване на ненужни и вредни данъци и осигуровки, което ще даде стимул за повече вътрешни и външни инвестиции, респективно растеж. Освен това ще увеличи и конкурентоспособността на международната арена, където

заради данъчни и административни тежести големите икономики загубиха конкурентните си предимства. Такъв тип подход е тестван успешно в Швеция при тежката криза през 90-те години на миналия век, както и в Латвия и в други страни при Голямата Рецесия от 2007 г. – 2009 г. и се приема за „вътрешна

девалвация”, която гарантира стабилност на валутния борд и фиксирания валутен курс, и същевременно подобрява конкурентната позиция на страната. България е с относително неголяма икономика, но това в икономически и дипломатически план дава и предимство – гъвкавост. С ясна икономическа визия за това кое е добро и кое не, страната ни може бързо да постигне заложените цели и растеж, изпреварвайки дори мощни като ресурс и тежест в международен план държави.

Важното е да се постигне устойчив модел на финансиране и функциониране на публичния сектор, който в първоначалния период ще изисква отделянето на средства за провеждане на реформите, което не позволява рязко и незабавно намаление на преразпределението. Освободените средства от оптимизирането на разходите ще бъдат използвани за

финансиране на реформите, а техният успех и увеличената ефективност ще позволят намаление на преразпределението на следващ етап.

Предложения:

- Всички мерки изискват реална и ефективна дигитализация и електронно управление.
- Извършване на реален функционален анализ на администрацията за отпадане на публични услуги и дейности, чието време е отминало. Този анализ трябва да се съчетае с визията за модерна, образована и гъвкава администрация, която работи в дигитална среда и предлага публични услуги, които са с ясен алгоритъм и автоматизация, които

ограничават евентуална субективна намеса.

- Реалната дигитализация и оптимизацията на публичните услуги и дейности предполагат редуциране на броя на заетите в държавната администрация, които да получават по-сериозно и достойно заплащане след преизчисляване на новите възможности за увеличение. Това ще повиши тяхната професионална мотивация и ще запази и привлече по-качествени кадри в публичната сфера. Този процес е поетапен и се съчетава с изграждане на работеща икономика, която да предложи работни места на освободените държавни служители.
- Прозрачност на обществените поръчки чрез електронни търгове и

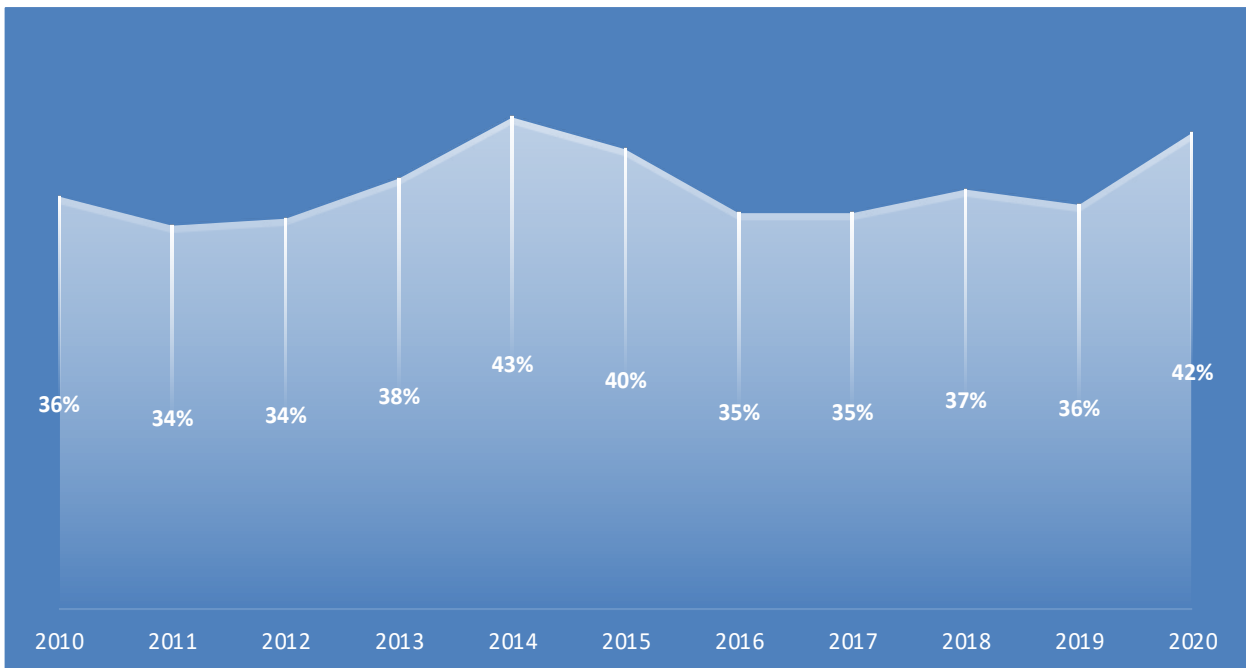
строго дефинирани критерии за качество.

- Въвеждане на принципите на споделената икономика в държавната администрация. Централизиране на редица общи административни дейности и разходи, които да бъдат извършвани от Единна агенция по разходите.
- Въвеждане на принципите на капиталовото бюджетиране при планирането, възлагането, реализирането и осигуряването на дългосрочна устойчивост на по-значителните капиталови разходи (например, свързани с големи инфраструктурни проекти). Взаимно допълване на националната капиталова програма, средствата от европейските

фондове и публично-частното партньорство. Финансирането да е обвързано с постигането на конкретни индикатори.

- Провеждане на дискусия относно статута на Агенция „Пътна инфраструктура“.

Създаване на единен регистър на пътищата в България. Остойносттаване на пътищата, амортизирането им, разходите за поддържане с цел осигуряване на устойчив модел на финансиране.

Графика № 8. Разходи на сектор „Държавно управление“ като процент от БВП за периода 2010 г. – 2020 г. Годишни данни. (Eurostat, General government expenditure by function (COFOG), 2022)

Очакван резултат:

Поетапно намаляване на разходите на държавата като дял от БВП в следващите 5 - 10 години от 42% на 32%. Модел за ниски нива на преразпределение е икономическото чудо Сингапур, където дори в условия на криза и държавна намеса те не минават 28 - 29 процента. Ирландия е пример в ЕС за страна с нисък дял на

преразпределението през БВП - от 2015 г. в размер между 24 - 29%.

По-дългият период за намаляване на преразпределението се налага от факта, че в началото реформите са скъпи и трябва да бъдат финансирани, без да водят до големи дефицити. На следващ етап резултатите от тях и повишената ефективност ще позволят намаление на процента на преразпределение.

VII. НИСКА ДАНЪЧНО-ОСИГУРИТЕЛНА ТЕЖЕСТ И ГЪВКАВОСТ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Малките и средни предприятия са много важни за развитието на българската икономика. Тези сегменти на икономиката генерират кумулативно 75% от заетостта и 60% от брутния вътрешен продукт. Именно поради тази

причина цялата законодателна и изпълнителна власт трябва приоритетно да подпомага регулаторно и административно тяхната оперативна дейност.

Гъвкавостта на пазара на труда е едно от необходимите условия за ефективно

функциониране на валутния съвет в България, както и за приемането на еврото като официална валута и участието в еврозоната като паричен съюз.

В условията на криза рязко спадат приходите на домакинства, фирми, общини и държава. Гъвкавото намаляване на разходи и запазване на марж на печалба за предприемачите е от ключово значение за бързото излизане от една икономическа криза. Опитът от кризата, породена от правителствените мерки за организиране на COVID-19 пандемията показва, че всички мерки се насочват към запазване на работни места. Работни места обаче има само когато има предприемачи, които инвестират и очакват възвръщаемост на инвестираните от тях средства. Единственият начин за излизане от икономическа криза е да се създадат нови спестявания и инвестиции, които да валидират вече направените разходи и да дадат възможност за нов бизнес и

производство. В този смисъл препоръчваме:

- Нулев данък за печалбата, която бизнесът реши да реинвестира обратно. Мярката е използвана изключително успешно в Естония и дава силен данъчен стимул да се генерира вътрешнофирмен растеж с полза за цялото общество като по-голям обем продукция и по-ниски крайни цени за крайните потребители.
- Постигане на по-голяма гъвкавост и по-прости правила за наемане и освобождаване на работници в Кодекса на труда. Съобразяване на нормативната уредба с необходимостта от работа от дистанция, както и развитие на концепцията за споделено работно място.

- Стимулиране на срочните договори и почасовото заплащане като инструменти за по-голяма гъвкавост на пазара на труда.
- Отпадане на данък дивидент от 5% – безсмислено е в ситуация на недостатъчни инвестиции да се облага двойно печалбата. В икономиката печалба имат само бизнеси, които са успели да добавят стойност за обществото. Сега се плаща веднъж корпоративен данък печалба и втори път данък дивидент при разпределянето на тази печалба.
- Същото се отнася и за намалението на данъка върху ЕТ (едноличните търговци) от 15% на 10%, за да се даде възможност за разгръщане на предприемаческата им инициатива без излишна данъчна тежест. Ефектите от подобна мярка няма да имат сериозни количествени измерения, но ще внесат стимул за изсветляване на приходи и повишаване на събираемостта. Намаляването на данъчната тежест ще е предпоставка за по-сериозна бизнес активност и потребление.
- Ускорена данъчна амортизация за инвестициите в машини, оборудване и технологии - наблюдава се изоставане в темповете на обновяване на машините и съоръженията. Средният относителен дял на най-съвременни и технологични машини и оборудване е сред най-ниските в ЕС. Решаването на тези проблеми ще доведе до увеличение на

производителността, която е най-ниска в ЕС, ще концентрира усилията към компании, които използват нови дигитални технологии, като ще съдейства за превръщане на България в развит технологичен център на Балканите.

- Анализ на приходите, генерирани от т. нар. данък „уикенд“, и неговото премахване, като част от усилията за намаляване на излишната административна тежест върху бизнеса.
- Прилагане на по-предвидим и прозрачен подход при определянето на максималния осигурителен доход, както и отпадане на минималния осигурителен праг, който да премине трайно към диференцирани МРЗ по

професии и региони (с дефиниране на горна граница като процент от средната). До приемането им да се замразят максималният осигурителен доход и осигурителните прагове на нивата от последните повишения.

Проспериращата средна класа е гръбнак на всяка една икономика и всяко едно административно повишаване на максималния осигурителен доход се явява пряко увеличаване на данъчната тежест върху нея. През следващите няколко години държавата трябва да подпомогне българската средна класа, като не я наказва за това, че тя е продуктивна и успешна. По този начин повече хора ще имат по-голям монетарен стимул да получават по-добро образование, за да

преминат към средната класа. Негативният ефект върху фиска ще бъде компенсиран многократно във времето през ръста в крайното потребление и допълнителното изсветляване на икономиката.

- Запазване на „плоския данък“ (пропорционалното облагане на доходи и печалби). Хората с високи доходи така или иначе плащат значително повече като абсолютна сума за една и съща услуга от държавата. Намалението на относителния дял на инвестициите в БВП е основен проблем пред потенциала за растеж. Когато капиталът и трудът са недостатъчни, няма

никаква логика да се опитваш да увеличаваш данъчното им облагане, както и да демотивираш тези, които реализират високи печалби и доходи.

Икономическата теория гласи, че всяко едно намаляване на данъците върху домакинствата има потенциал да стимулира икономическия растеж, защото подобрява мотивацията на домакинствата за работа, спестяване, потребление и инвестиции. Когато този финансов ресурс се акумулира в хората, те най-добре могат да решат къде и как да го разходват, като тези разходи винаги ще се осъществяват при много по-висока икономическа ефективност спрямо тази, при която би ги преразпределяла държавата.

VIII. СОЦИОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ И АНАЛИЗ НА ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ

Текущата икономическа ситуация в България става все по-напрегната. Рядко историята е предлагала едновременното разразяване на толкова различни кризи (все по-сериозен инфлационен натиск, задълбочаваща се енергийна криза, продължаващи военни действия в Украйна, невъзможност за нормализиране на веригите на доставки), което категорично може да се нарече перфектна буря. Тя тепърва ще внася дълбоки дисбаланси в икономиката. В България имаме и допълнително утежняващи процеси, свързани с настъпилата политическа криза и очертаващото се засилване на мигрантския приток от Турция.

Войната в Украйна е един от най-сериозните фактори за

сегашните икономически проблеми, но не е единствен. Още преди започването на пандемията от COVID-19, европейските икономики показваха редица слабости в посока на загуба на конкурентоспособност, липса на ресурсна обезпеченост, прекомерна бюрокрация и данъчно-административна тежест, социално разслоение, изключително грешна визия за зелен енергиен преход и още.

Натрупването и усиляването на всички тези фактори поставя нуждата от адекватни и бързи решения на ниво правителство и държавни институции, които да способстват за ограничаване на негативите за гражданите и бизнеса. За съжаление в последната година управлението

на кризисната ситуация не е ефективно. Управлението на публичните финанси не бе устойчиво и допълнително засили покачването на инфлацията. В енергийния сектор наблюдавахме много хаотични и съмнителни решения и действия, което допълнително разклати енергийната система.

В този контекст екипът на СИПП реши да подготви този доклад, разглеждайки основните фактори, които катализират текущите икономически кризи. В същото време се предлагат и редица мерки за овладяване на инфлацията, постепенно туширане на енергийните дисбаланси и конкретни предложения за по-устойчиво управление на държавните финанси.

С оглед на мащабността на кризисната ситуация и все по-големите социални ефекти върху българските граждани е важно да се валидира дали нашият прочит на икономическата картина

кореспондира с голяма част от общественото мнение. За тази цел в настоящата глава ще представим данни от социологическо проучване, което показва какви са обществените нагласи по темата за нуждата от подкрепа към бизнеса в настоящата ситуация. Проучват се и очакванията на гражданите за тяхното финансово състояние към края на годината.

Двата конкретни въпроса са следните:

- 1) Според Вас лично трябва ли или не трябва държавата да изработи механизми за справяне с:
  - a. Високите цени на тока
  - b. Доставките на газ за бизнеса

- 2) Какви са очакванията Ви за личното Ви финансово състояние към края на тази година в сравнение с днес?

Проучването е реализирано от социологическа агенция „Тренд“ по поръчка на Съвета по икономически и публични политики (СИПП). Изследването на терен е проведено между 15 и 22 август 2022 г. сред 1007

пълнолетни български граждани. Използваният метод е пряко полустандартизирано интервю „лице в лице“ чрез таблет. Изследването е представително за населението на страната във възрастовата категория 18+.

1) Резултати от проучването

На въпроса „Според Вас лично трябва ли или не трябва държавата да изработи механизми за справяне с високите цени на тока“ виждаме, че отговорът „Трябва“ е даден от цели 98% от респондентите. Това е съвсем логично с оглед на сериозното увеличение на цените на стоките и услугите от първа необходимост.

Очакванията за продължаваща сериозна инфлационна тежест води до

искането за подкрепа, без конкретизиране на точните механизми и количествени параметри. Със сигурност оттук насетне подходът трябва да е много по-ефективен, което се изразява в ясно структуриран план за таргетирана помощ. Без сегментиране на групите по степен на риск от невъзможност за плащане, ниво на доходите и т.н. мерките водят повече до фискални рискове и проинфлационни ефекти.

Графика 9. Отговори на въпроса: Според Вас лично трябва ли или не трябва държавата да изработи механизми за справяне с: а. Високите цени на тока; б. Доставките на газ за бизнеса.

При въпроса „Според Вас лично трябва ли или не трябва държавата да изработи механизми за справяне с доставките на газ за бизнеса“ също виждаме категоричен положителен отговор – 95% от респондентите. И тук само 1% са против, като виждаме малко повече отговори „Не знам/Не мога да преценя“. Това показва, че обществото осъзнава големите предизвикателства пред българския бизнес. Не трябва да забравяме, че именно предприемачите и работната

сила от частния сектор създават добавената стойност в икономиката. Голяма част от обществото осъзнава, че газовата криза застрашава доходите и работните места на много български граждани.

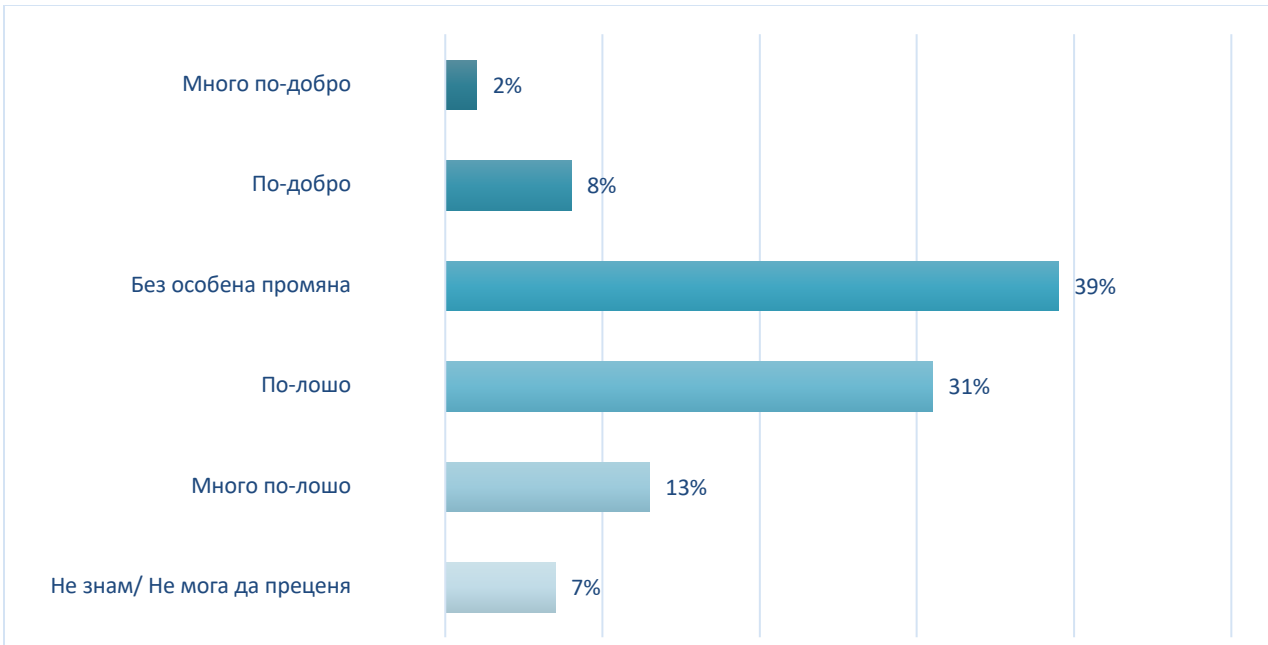
В по-детайлните разбивки на отговорите на респондентите не се виждат съществени специфики, поради категоричната позиция на мнозинството по този въпрос. Може да отчетем, че хората с по-висока образователна квалификация отговорят по-

категорично, че е нужна подкрепа за бизнеса по темата за газа. Такъв отговор са дали 97% от запитаните с висше и полувисше образование, докато с основно образование 87%. Разбира се, тук по-малката тежест на отговорът „трябва“ се пренася към „Не знам/Не мога да преценя“ – 11%. Това е нормално с оглед на специфичната тема, свързана с газовите доставки.

Малко по-различни отговори виждаме и при групите на хората над 70 години (възрастова група) и пенсионерите (социална група), които в голяма степен се припокриват. При тези групи одобрението за създаване на механизми за подкрепа е огромна – над 90%, но с малко по-голямо неразбиране на същността на темата – 7-8%.

Въпросът „Какви са очакванията Ви за личното Ви финансово състояние към края на тази година в сравнение с днес?“ е от фундаментална важност за бъдещото поведение на хората. Много често очакванията на икономическите актьори за инфлацията са по-важни от текущите данни. Те могат да доведат до ускоряване на увеличаването на цените, дори без да има утежняващи реални фактори.

От отговорите може да констатираме, че общественото мнение не е оптимистично за евентуална положителна промяна до края на годината – едва 10% от респондентите отговорят с „Много по-добре и „По-добро“. В сравнение песимистични очаквания имат 44% от запитаните, дали отговори „По-лошо“ и „Много по-лошо“.

Графика 10. Отговори на въпроса: Какви са очакванията Ви за личното Ви финансово състояние към края на тази година в сравнение с днес?

Отговорът „Без особена промяна“ също отчита сериозна тежест – от съответно 39%, което в настоящата напрегната ситуация може да се приеме за позитивен сигнал.

В по-сегментираните данни виждаме, че най-притеснени за своето финансово положение до края на годината имат хората между 60-69 години – близо 53% от тях отговорят „По-лошо“ и „Много по-лошо“. В групирането по степен на образование, 41% от хората с висше и полувисше

отговарят с „Без особена промяна“, 40% от тях с „По-лошо“ и „Много по-лошо“. При респондентите със средно образование картината е подобна, но с по-голяма тежест в негативните очаквания.

По категория „Социална група“ най-песимистични очаквания имат безработните и пенсионерите – 40% от тях отговорят с „По-лошо“ и „Много по-лошо“. При учащите данните са най-позитивни, но при тях има

цели 35%, които отговарят „Не знам/Не мога да преценя“.

По линия на доходите, съвсем очаквано, гражданите с високи доходи са относително по-спокойни за следващите месеци. При тях вероятността за заделени финансови буфери е много по-голяма от тези с ниски доходи и хората без работа. 21% от хората с доходи над 2000 лв. на месец отговарят, че финансовото им

положение ще се влоши. Голямата част от тях – 58% смятат, че няма да усетят съществена промяна, а 15% очакват подобрене. За сравнение 55% от хората с доходи до 500 лв. очакват влошаване на тяхното финансово положение до края на годината. Подобна е картината и при хората с доходи между 501-1000 лв.

2) Изводи

- Резултатите от социологическото проучване показват по категоричен начин, че обществото изпитва сериозни проблеми по линия на голямото покачване на цените в България. Огромното мнозинство от запитаните отговарят, че държавата трябва да изработи механизми за справяне с високите цени на тока. Тук

е много важно да се подходи прагматично с механизми, които имат финансова обезпеченост. Популистското отпускане на директни държавни трансфери, често води до неефективност и проинфлационни ефекти. (СИПП, 2021)

- Идентични резултати виждаме и при мненията, че държавата трябва да помисли за ефективна

подкрепа към бизнеса по линия на доставките на газ. Както по линия на необходимите количества, така и по линия на цената, трябва да се направят всички институционални усилия бизнесът да не изпадне в още по-тежко положение. Енергийните мерки предложени в настоящия доклад могат да помогнат съществено за по-бързото и ефективно излизане от настоящата патова ситуация.

- Проучването показва и голямото притеснение в

българското общество по отношение на личните финанси през следващите месеци. 44% от респондентите смятат, че финансовото им положение ще се влоши до края на годината. Това показва, че поведението на много граждани ще е орязване на част от потреблението им. Това от една страна ще донесе позитивни ефекти по отношение на инфлацията, но и проблеми за икономическия растеж.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Светът е изправен пред амалгама от кризи: икономическа, енергийна, инфлационна, военна и мигрантска. Веригата за доставки бе нарушена по време на пандемията от COVID-19, а войната в Украйна окончателно разруши съществуващото международно разделение на труда. Тези предизвикателства имат реални икономически изражения: по-малко производство (предлагане) на блага и услуги. Търсенето от своя страна се изстрелва рекордно след края на пандемията и възстановяването на глобалната икономика. Това “търсене” е движено изключително от разхлабената фискална политика, станала възможна от “облекчаващата” парична

политика. Централните банки изкупуват правителствения дълг на вторичните пазари като за 2 години в системата са налети над 5 трилиона долара.

Дългосрочното решение на проблема с инфлацията минава през сериозно повишаване на лихвените равнища, които да направят реалната лихва (лихвени нива минус инфлация) позитивна и да променят “пазарните очаквания” в посока на по-ниски инфлационни нива. Това е болезнен процес, чието очистително изражение, е рецесията и изчистването на инвестиционните грешки.

По линия на предлагането, най-важно е стимулирането на устойчиви частни инвестиции и създаването на производствен капацитет и енергийна

сигурност. Проучването и добивът на енергоресурси, в новите условия на разделение и трансформация на глобалните

военно-икономически блокове, се явява стратегически залог от най-висш порядък.

ИЗТОЧНИЦИ

International Monetary Fund. (2020, 12 1). *Special Drawing Rights*. Retrieved from imf.org:

<https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/51/Special-Drawing-Right-SDR>

Federal Reserve Bank of St. Louis. (2022). *M2 and Components*. Retrieved from <https://fred.stlouisfed.org/>:

<https://fred.stlouisfed.org/series/WM2NS>

European Central Bank. (2022). *Statistical Data Warehouse*. Retrieved from sdw.ecb.europa.eu:

https://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=117.BSI.M.U2.Y.V.M20.X.1.U2.2300.Z01.E

Federal Reserve Bank of St. Louis. (2022). Retrieved from <https://fred.stlouisfed.org/>

Сиркаров, В. (2022). *Предизвикателства пред съвременната парична политика и оптимизиране на управлението на паричните агрегати*. София.

Mises, L. v. (1949). *Human Action*.

Cantillon, R. (1755). *Essay on economic theory*.

Charles P. Kindleberger, Robert Aliber. (2005). *Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises*. Wiley Investment Classics.

Federal Reserve Bank of St. Louis. (2022). *Federal Funds Effective Rate*. Retrieved from fred.stlouisfed.org:
<https://fred.stlouisfed.org/series/DFF>

Federal Reserve Bank of St. Louis. (2022). *30-Year Fixed Rate Mortgage*. Retrieved from <https://fred.stlouisfed.org/>:
<https://fred.stlouisfed.org/series/MORTGAGE30US>

Eurostat. (2022). *Government deficit/surplus, debt and associated data*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/>:
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/GOV_10DD_EDPT1__custom_2986325/default/table?lang=en

Gurufocus. (2022, 06). *usa-ratio-of-total-market-cap-over-gdp*. Retrieved from www.gurufocus.com:
https://www.gurufocus.com/economic_indicators/4602/usa-ratio-of-total-market-cap-over-gdp

Òscar Jordà, Celeste Liu, Fernanda Nechio, and Fabián Rivera-Reyes. (2022, 03 28). *Why Is U.S. Inflation Higher than in Other Countries?* Retrieved

from FRBSF Economic Letter: <https://www.frbsf.org/wp-content/uploads/sites/4/el2022-07.pdf>

Steve H. Hanke, Nicholas Hanlon. (2022, 02 23). *Jerome Powell Is Wrong. Printing Money Causes Inflation*. Retrieved from The Wall Street Journal: <https://www.wsj.com/articles/powell-printing-money-supply-m2-raises-prices-level-inflation-demand-prediction-wage-stagnation-stagflation-federal-reserve-monetary-policy-11645630424>

European Central Bank. (2022, 08 10). *www.ecb.europa.eu*. Retrieved from [www.ecb.europa.eu](https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html):
<https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>

Board of Governors of the Federal Reserve System. (2022, 08 10). *www.federalreserve.gov*. Retrieved from www.federalreserve.gov:
<https://www.federalreserve.gov/>

Bank of England. (2022, 08 10). *www.bankofengland.co.uk*. Retrieved from www.bankofengland.co.uk: <https://www.bankofengland.co.uk/>

The Transmission Protection Instrument. (2022, 07 21). *www.ecb.europa.eu/press/pr/*. Retrieved from [www.ecb.europa.eu](https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2022/html/ecb.pr220721~973e6e7273.en.html):
<https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2022/html/ecb.pr220721~973e6e7273.en.html>

Eurostat. (2022, 07 21). *General government expenditure by function (COFOG)*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat>:
https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_10a_exp&lang=en

- Strano, A. (2004). *How and how much can the Money Supply affect the Inflation Rate?..* Retrieved from <https://ukdataservice.ac.uk/>:
<https://dam.ukdataservice.ac.uk/media/263125/strano-paper.pdf>
- Orkideh Gharehgozli and Sunhyung Lee. (2022, 04 28). *Money Supply and Inflation after COVID-19..* Retrieved from <https://www.mdpi.com/>:
[file:///Users/cabronypequeno/Downloads/economies-10-00101%20\(1\).pdf](file:///Users/cabronypequeno/Downloads/economies-10-00101%20(1).pdf)
- Batarseh, A. (2021, 04 29). *The nature of the relationship between the money supply and inflation in the Jordanian economy (1980–2019)..* Retrieved from <https://www.businessperspectives.org/>:
https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/14959/BBS_2021_02_Batarseh.pdf
- Javier Andrés, Ricardo Mestre and Javier Vallès. (2014). *A structural model for the analysis of the impact of monetary policy on output and inflation..* Retrieved from <https://www.bis.org/>:
<https://www.bis.org/publ/confp04k.pdf>
- Prasert Chaitipa, Kanchana Chokethaworna, Chukiat Chaiboonsrib, Monekeo Khounkhalax. (2015). *Money Supply Influencing on Economic Growth-wide Phenomena of AEC Open Region..* Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/>:
<https://pdf.sciencedirectassets.com/282136/1-s2.0-S2212567115X00074/1-s2.0-S2212567115006267/main.pdf?X-Amz-Security-Token=IQoJb3JpZ2luX2VjEDoaCXVzLWVhc3QtMSJHMEUCIEDv7Bi71rbwrXxe6U2GZPxncUhJKtq%2Fhd83f9wIyHuGAiEAjDM05gZIIItY6XtxshCupOpbmPTTneq%2B%2BIkceP>

The European Commission. (2021, 10 13). *Tackling rising energy prices: a toolbox for action and support*,. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0660>

Държавна комисия за енергийно и водно регулиране. (2020). *Правила за търговия с електрическа енергия*. Retrieved from https://www.dker.bg/https://www.dker.bg/uploads/normative_docs/PTEE_05052020.pdf

СИПП. (2021, 05 22). *Социологическо изследване и икономически анализ на директните държавни трансфери*,. Retrieved from <https://sipp.bg/https://sipp.bg/wp-content/uploads/2021/05/sipp-trend.pdf>

ЗА СЪВЕТА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ И ПУБЛИЧНИ ПОЛИТИКИ И ЗА АВТОРИТЕ НА ДОКЛАДА

Съветът по икономически и публични политики е изследователска и консултантска мрежа към Института по икономика и политики (УНСС). Съветът събира в един екип доказани икономисти и финансисти, които ще отговарят на въпросите: какви мерки ще извадят икономиката ни от блатото и дали правилата, които Парламентът кове за бизнеса, са адекватни на исторически новата реалност и създават ли необходимата рамка за развитие. Съветът ще работи активно по четири основни направления: икономически изследвания, публична политика, образование, бизнес консултации. Академичната дейност ще се преплита с работа с бизнеса и държавните институции, което ще повиши експертността и доверието на обществото към образованието, бизнес практиките и работата на държавата.

АВТОРИ

ВЛАДИМИР СИРКАРОВ

Икономически изследовател и инвестиционен консултант. Доктор по икономика в Стопанска академия и преподавател по дисциплината „Бизнес оценяване“ в Стопанската академията, катедра „Финанси и Кредит“. Част е от авторския колектив на учебника по финанси и инвестиции „Бизнес оценяване“, издателство „Фабер“, 2018.

МИХАИЛ КРЪСТЕВ

Икономически изследовател. Докторант в ЮЗУ „Неофит Рилски“ с тема на дисертацията „Етически аспекти на западния капитализъм през първите две десетилетия на XXI век“. Журналист с над 14 години стаж в печатни и електронни медии. Изпълнителен директор на икономическата медия Dividend.BG.

КУЗМАН ИЛИЕВ

Икономически и политически изследовател. Докторант по финанси. Темата на докторската му работа е в полето на банковото дело, паричната теория и финансовата икономика в катедра „Финанси и кредит“ на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - Свищов. Преподавател по дисциплината „Теория на парите“.

НИКОЛА ФИЛИПОВ

Финансист. Притежава магистърска степен по „Инвестиционен мениджмънт“ от Henley Business School, University of Reading. Специализира „Бизнес анализ и оценка“ в London School of Economics and Political Science. Притежава богат професионален опит в структурирането на мащабни инвестиционни проекти, корпоративните финанси и M&A.